

**VAN BOOMKWEKERS-
VERENIGING**

1932

KRING OPHEUSDEN

**VAN DE NEDERLANDSE
BOND VAN
BOOMKWEKERS**

1982

Voorwoord

De Kring Opheusden van de Nederlandse Bond van Boomkwekers is opgericht in 1932 onder de naam "Boomkwekersbelang". Deze boomkwekersvereniging had toen als voorzitter, burgemeester Lodder. Als secretaris, heer Brakel. Jan van Doesburg was penningmeester. Ik heb respect voor wat deze mensen toen gepresteerd hebben.

Jan van Doesburg zag in dat de stem van de eenling niet gehoord werd en dus moest er een eenheid onder de kwekers komen door middel van een vereniging. Het is maar goed geweest dat die toen tot stand is gekomen, want de jaren 1932 tot 1960 zijn financieel nooit zo bijzonder geweest voor de boomkwekerij.

In de zestiger jaren ging het financieel voor het eerst wat beter. Er was inmiddels grotendeels overgeschakeld van hoogstam vruchtbomen naar laan- en sierbomen. Het nutshout kreeg toen wat meer aandacht.

In de zeventiger jaren werd men meer milieu bewust en ging ook de leefbaarheid door middel van groenvoorziening een belangrijke plaats innemen in de maatschappij. Dit alles zeer ten gunste van de boomkwekers. Daarbij nam ook de export zeer toe. Er werden winsten gemaakt, met als gevolg dat er flink werd geïnvesteerd. Vooral in uitbreidingen, mechanisatie betere gebouwen en noem maar op.

Ook het bestuur is de laatste 15 jaar zeer actief geweest, met onder andere talrijke excursies naar andere centra. Ook België en Duitsland werden bezocht.

In Lienden hebben we een laanproefboomtuin, die bij wijze van spreke aan onze achterdeur ligt. Bovendien hebben we een goed functionerende avondbeurs en tevens hele goede contacten met het consulentschap voor de tuinbouw te Tiel via Ir. L. Vellekoop en zijn bedrijfsvoorlichter, de heer van Doesburg.

Genoemd dient ook te worden de Cultuurgroep voor laan-, bos- en parkbomen, die voornamelijk landelijk werkzaam is. Deze is op initiatief van Opheusden tot stand gekomen.

Eén van de belangrijkste activiteiten is het uitgeven van het landelijk richtprijzenboekje. Allemaal goede zaken die bijdragen tot het welzijn van de laanboomkwekerij, zowel voor Opheusden als daar buiten.

Ik heb getracht wat van het verleden en het heden weer te geven. Als je dan als huidige voorzitter in de fout wil gaan, dan moet je ook wat over de toekomst durven zeggen. Er is helaas weinig bekend over wat onze voorgangers vroeger van de toekomst dachten. Wellicht vond men dat niet zo belangrijk of misschien heeft de oorlog dat wel uitgewist.

Het toekomstbeeld dat volgens mij verwacht mag worden: "Voor een goede boomkweker, en dat is iemand die grote nadruk legt op kwaliteit en service, zal er altijd plaats zijn, ook in de toekomst. Maar degenen die de zaken niet serieus nemen, zullen het zeer moeilijk krijgen. De kostprijs zal o.a. daarbij goed in het oog moeten worden gehouden. Om de zojuist genoemde zaken te realiseren zou b.v. specialisatie een mogelijkheid kunnen zijn, maar dan wel in overleg met een aantal collega's.

Het is uiteraard dan haast onvermijdelijk om de gekweekte produktie in combinatie af te zetten. Misschien minder leuk, maar wel kostenbesparend. Ook de produktvernieuwing, die momenteel zeer aktueel is, sluit hier goed op aan. Men denkt hierbij aan visueel aantrekkelijke artikelen, die geschikt zijn voor de vensterbank en balkon".

U mag uit mijn woorden concluderen dat ik over de toekomst van de boomkwekerij redelijk optimistisch ben.

De voorzitter,
G. Peterse.

Het ontstaan van de vereniging "Boomkwekersbelang" tot kring Opheusden van de Nederlandse Bond van Boomkwekers

De moeilijke afzet en de lage prijzen voor de boomkwekerij-
produkten hadden in 1932 verstrekkende gevolgen. Vele kwekers
zagen het niet meer zitten en men kon wel spreken van een
noodtoestand in de boomkwekerij. Verschillende kwekers beseften
goed dat deze toestand zo niet door kon gaan en waren van mening
dat men de overheid maar eens kenbaar moest maken dat er
maatregelen genomen moesten worden. Maar hoe en wie moest dit
doen?

*De heer J. van
Doesburg,
oprichter van
Boomkwekers-
belang in 1932*

Men kan wel zeggen dat er genoeg kwekers waren, maar er waren
slechts zeer weinigen die de weg naar den Haag kenden en die
bekwaam genoeg waren om het een en ander te regelen.

Een van de vooraanstaande kwekers, die in politiek opzicht
behoorlijk thuis was en ook in de raad zitting had, de heer Jan van
Doesburg, besprak de moeilijkheden in de boomteelt met de
burgemeester, de heer Lodder en met de secretaris van de gemeente,
de heer Brakel. De heer van Doesburg wist wel dat als men van deze
personen de medewerking kreeg, vanzelf ook de administratie en

organisatie in goede handen was. De heren Lodder en Brakel waren bereid hun medewerking te verlenen bij het oplossen van de moeilijkheden in de boomkwekerij, mits de kwekers zich organiseerden.

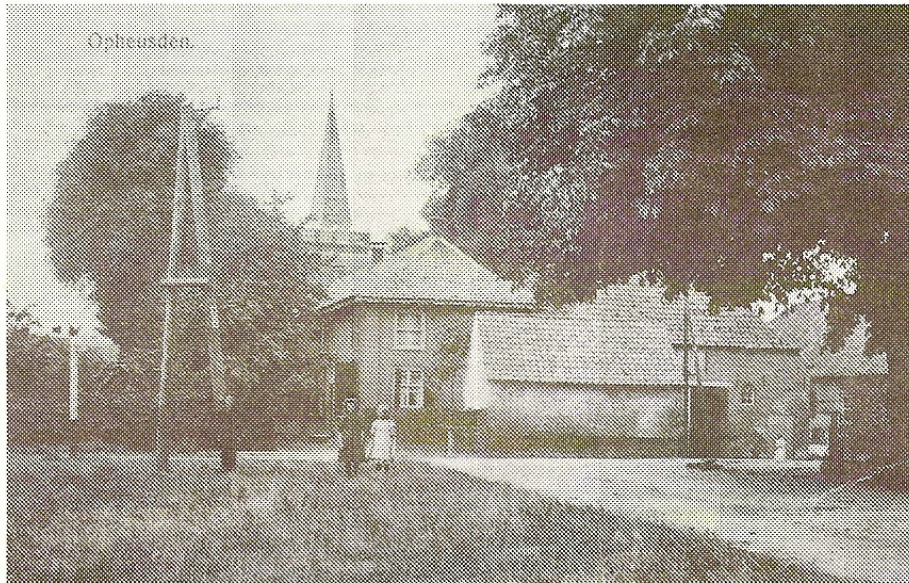
Op 13 december 1932 vond de oprichtingsvergadering plaats van de "Vereeniging van Boomkweekers, gevestigd te Opheusden, genaamd "Boomkweekersbelang". De heer Lodder werd voorzitter, de heer Brakel secretaris.

Doel van de vereniging zou zijn: "de bevordering van de belangen van het boomkwekersbedrijf in Opheusden en naaste omgeving in den ruimsten zin des woords".

Dit doel zou men trachten te bereiken door: "het houden van vergaderingen ter bespreking van onderwerpen, die van belang zijn voor het plaatselijk boomkwekersbedrijf", "het ten behoeve en voor rekening der individuele leden aankopen van boomkwekers-artikelen" en "het doen houden van lezingen en cursussen".

Het pad der jonge vereniging ging de eerste jaren niet over rozen. De Opheusdenaren hadden weinig gemeenschapsgevoel en waren het samenwerken in verenigingsverband helemaal niet gewend. De voormannen der vereniging trachtten nieuwe ideeën ingang te doen vinden, waar de conservatieve kwekers niets van moesten hebben. De tegenspoed maakte vele mensen bovendien ontevreden en achterdochtig.

Gezicht op de Ned. Hervormde Kerk in 1934

De heer Brakel, die vanaf de oprichting als leider van de vereniging optrad, stond dus voor een moeilijke taak. Veel van het werk, dat op zijn schouders kwam te rusten, was bovendien zeer ondankbaar. Zowel de Nederlandse Sierteelt Centrale als de kwekers gebruikten hem dikwijls om in netelige gevallen de kastanjes uit het vuur te halen. Het was wel zeer moeilijk hierbij iedereen te vriend te houden.

De vereniging Boomkwekersbelang had zich aangesloten bij de Bond van Boomkwekers en werd in de bestuursvergaderingen van deze bond door haar secretaris vertegenwoordigd. Zijn ervaring met administratieve aangelegenheden is de vereniging hier vaak van groot nut geweest. Van zijn taak, de belangen van Opheusden in de B.v.B. naar voren te brengen, heeft de heer Brakel zich met veel ijver gekweten. Dit was wel nodig. Het is niet verwonderlijk, dat in de moeilijke economische omstandigheden in de B.v.B. ondanks een mom van samenwerking, de concurrentie tussen de verschillende boomkwekerscentra op allerlei wijzen naar voren kwam. In 1934 is het zelfs bijna zover gekomen, dat Opheusden als boomteeltcentrum moest verdwijnen. Teeltvergunningen zouden oorspronkelijk n.l. alleen aan kwekers worden gegeven, die uitsluitend boomkwekerij bedreven, en in Opheusden kwamen alleen gemengde bedrijven voor.

Het gebrek aan een geschikt leider op vakgebied heeft de bloei van de vereniging jarenlang in de weg gestaan. In Opheusden was niemand te vinden, die deze taak op zich kon nemen; geen der kwekers was theoretisch geschoold en had de nodige ruime kijk op het vak. In 1940 werd het Rijkstuinbouwconsulentschap Kesteren in het leven geroepen, dat werd toevertrouwd aan Ir. Joh. Bos, die reeds enige jaren in deze streek als assistent-consulent werkzaam was. De heer Bos heeft zich voor de belangen der kwekers zeer ingespannen.

Het "doen houden van lezingen" is niet het sterkste punt der vereniging geweest. Of op de vergaderingen belangrijke discussies zijn geweest, is niet meer na te gaan, daar de notulenboeken verloren zijn gegaan.

Erg bevredigend is het bezoek door de leden zeker niet geweest. Zoals geciteerd, zou de vereniging ook door collectieve aankopen de belangen der leden behartigen. Een zeer grote omvang hebben deze inkopen niet gehad. Aanvankelijk werd af en toe kunstmest, raffia, stro, entwas e.d. ingekocht.

Toen tijdens de oorlog verschillende artikelen schaars begonnen te worden, werd deze werkzaamheid belangrijker. Toen zijn veel onderstammen collectief aangekocht. Ook werden leden, die nieuw land nodig hadden, door de vereniging geholpen. In de herfst van 1941 pachtte zij "de Waaikamp" onder Lakemond, groot 2,30 ha, en "de Hoge Woerd" onder Ochten, groot 2,76 ha, resp. voor f. 3,15 en f. 2,80 per are, en gaf deze terreinen in perceeltjes van 10 en 15 are uit.

Hierbij werd door de vereniging als voorwaarden gesteld; dat op de percelen welke de gegadigden kregen toegewezen de mogelijkheid moest zijn voor mechanische bewerking, dat de regels op de percelen overlangs moesten lopen en het moest onkruidvrij worden gehouden.

● Afzetbevordering

Ook aan collectieve reclame wijdde Boomkwekersbelang haar aandacht. Op 6 november 1936 kwamen de kwekers uit met een inzending laan- en vruchtbomen op een fruittentoonstelling te Kesteren. Het resultaat was bemoedigend, tengevolge waarvan twee kwekers het volgende jaar een stand hadden op de eerste Agrarische Jaarbeurs te Utrecht en eveneens in 1938. Ook werd een sluitzegel voor de boomkwekerij ontworpen, waarop de slagzin stond: "*Voor goede bomen moet U naar Opheusden komen!*".

Een enkele maal heeft de vereniging ook een excursie georganiseerd, bijv. op 3 september 1936 naar Goes. Het ledental van de vereniging was aanvankelijk maar gering. Helaas is het verloop niet meer geheel na te gaan.

Op 25 september 1936 waren er 43 leden; twee jaar later was dit aantal zelfs nog gedaald tot 36. Voorjaar 1939 steeg het echter enorm, tengevolge van een wervingscampagne van de Bond van Boomkwekers. De voorzitter van deze bond, hield een propagandarede op een vergadering van Boomkwekersbelang, waarvoor alle kwekers in de omgeving waren uitgenodigd.

Resultaat: 48 nieuwe leden, waardoor het totaal op 85 werd gebracht. Op 1 januari 1942 waren er 93 leden. Dit was een bevredigend aantal, doch na de oorlog werd bewezen, dat het nog beter kon.

● Naoorlogse periode

In de zomer van 1945 kwam, na al de moeilijkheden van de bezetting e.d. het verenigingsleven weer op gang.

Op de eerste vergadering trokken de voorzitter, de heer Lodder, en de secretaris, de heer Brakel, zich terug omdat zij van mening waren, dat er jongere en tevens vakkundige mensen waren die hun taak konden overnemen. Dit alles gebeurde in goede harmonie. Met algemene stemmen werd een nieuwe voorzitter, de heer A. Peters, een secretaris, de heer J. Detmar en een penningmeester, de heer D. Eerbeek gekozen. De oudere bestuursleden bleven aan.

Doordat het oorlogsgeweld enorm veel schade had aangëricht aan de kwekerijen werden in de nazomer van 1945 door de tuinbouwconsulent enkele personen aangesteld, die de schade kwamen opnemen. Van de laanbomen vanaf 1 meter hoog tot een omtrek van 24 cm werden in totaal 356.975 stuks vernietigd en verder waren er 1.212.421 stuks vruchtbomen verloren gegaan. Met een bewonderingswaardige moed en inzet hebben de boomkwekers het plat geschoten dorp weer bewoonbaar gemaakt en de grond voor nieuwe aanplant klaargemaakt. Ons getroffen gebied kreeg veel medewerking van Overheidsdiensten. In de nazomer van 1945 had een vergadering plaats waar een commissie gevormd werd waarin zitting hadden: de inspecteur, later directeur van de tuinbouw, de heer Ir. A. W. v.d. Plasse; het bestuur van de vereniging "Boomkwekersbelang"; de heer Ir. Joh. Bos, tuinbouwconsulent en de heren S. G. A. Doorenbos, W. Hendriks, Prof. Houtzagers, E. M. Kreuzer en Prof. Venema. Met deze heren werd enkele malen vergaderd. Maar Ir. Joh. Bos, S. G. A. Doorenbos, E. M. Kreuzer en Prof. H. J. Venema hebben onze vereniging enkele jaren begeleid.

*De heer A. Peters, voorzitter
van de boomkwekers-
vereniging van 1945 tot
14 januari 1977, waarna
ere-voorzitter*

● Open dag

Een uitvloeisel van deze begeleiding was, dat de vereniging ook in Den Haag en Wageningen een goede naam kreeg en dat er jaarlijks een open dag werd gehouden in de vorm van sprekers, die onderwerpen behandelden die voor de boomkweker van belang waren, waarna enkele percelen kwekerij werden bezichtigd.

Het bestuur kreeg de gelegenheid om onderstammen te kopen voor een gedeelte van de pachters en wel 63.000 E.M. typen I-II-IV-VII-XI en 32.000 zaailing appel, 40.000 zaailing peer, 12.500 Limburgse Boskriek, 800 Pr. Myrobolaan en 5.000 eikenplantsoen, in totaal 153.000 onderstammen. De grotere kwekers zorgden zelf voor aankoop van hun onderstammen. Dit was naar de mening van het bestuur een goede start om de boomkwekerij te moderniseren en dit is ook aardig gelukt.

Ook de "praatavonden", in 1947 door de nieuwe Rijkstuinbouwconsulent Ir. J. H. M. van Stuivenberg ingesteld, waar ook voor boomtelers zeer belangrijke onderwerpen ter sprake werden gebracht, trokken goede belangstelling.

Het plotseling overlijden op 25 november 1971 van de secretaris-penningmeester, de heer H. Roelofse, was voor de vereniging een grote slag. Van 1959 tot 1971 was de landelijk bekende chef van de proeftuin Boom en Vrucht, een uitstekende secretaris-penningmeester van de boomkwekers vereniging. Een geziene, markante figuur ging heen. Hij werd opgevolgd door de huidige secretaris, de heer Verwoert.

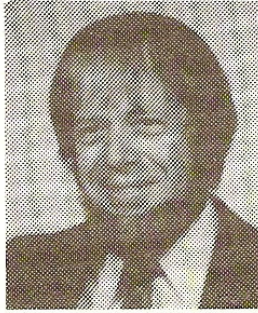
*De heer H. Roelofse,
secretaris-penningmeester van
de boomkwekersvereniging van
1959 tot 25 november 1971.*

Het jaar 1977 was het jaar van het aftreden van de bekende voorzitter, de heer A. Peters. Na 31 jaar voorzitter te zijn geweest, in soms zeer moeilijke perioden, werd hij benoemd tot ere-voorzitter

van de Kring Opheusden en opgevolgd door de huidige voorzitter, de heer G. Peterse.

In 1975 slaagde de fusie tussen de twee bestaande boomkwekersverenigingen en werd de Ned. Bond van Boomkwekers opgericht, die werd onderverdeeld in 7 kringen, waar de Kring Opheusden de zevende kring is. Onder leiding van een verjongd bestuur heeft de Kring Opheusden zich regelmatig en goed ontwikkeld.

Het dagelijksbestuur is thans als volgt samengesteld:

D. J. Verwoert
secretaris-
penningmeester

G. Peterse
voorzitter

M. Roelofsen
vice-voorzitter

Vanuit de Boomkwekersvereniging Opheusden en Omgeving is ook de interne bomenbeurs opgericht. Deze heeft eigen statuten en een eigen bestuur (wel leden van de Boomkwekersvereniging en houden in de wintermaanden één avond per week een z.g.n. interne beursavond. Deze heeft van de oprichting af veel belangstelling getrokken en is tot groot nut en gemak voor de handelskweker en ook voor de z.g.n. kwekers aan land. Er zijn betalingsdagen ingesteld, waardoor de betalingen aanmerkelijk vlotter verlopen dan vroeger het geval was.

Opheusden gaf in januari 1975 de grote stoot tot oprichting van de Cultuurgroep laan-, bos- en parkbomen, die in zijn korte bestaan veel goeds heeft gedaan voor de Nederlandse boomkwekerij.

"De tachtiger jaren" zullen de jaren van de waarheid worden is door de diverse deskundigen uit allerlei sectoren voorspeld.

Maar in het verleden heeft de boomkwekerij al vaker getoond zich in moeilijke tijden te kunnen handhaven. Moge door inzet van allen in Opheusden e.o. ook de nu heersende recessie overwonnen worden door te geloven in het vak. Als we actief betrokken blijven bij al het vaktechnische gebeuren in de boomkwekerij en een goede kwaliteit weten te leveren, dan zal het in de toekomst waarachtig wel gaan!

De boomkwekersvereniging op excursie

De ontwikkelingen van de boomkwekerij in Opheusden

Hoe de eerste boomkwekerijen in Opheusden zijn ontstaan, is moeilijk met zekerheid te zeggen. Aan de hand van het proefschrift van Prof. J. Doorenbos komen we te weten dat er reeds in het jaar 1650 veel grondgebruikers waren die van een klein bedrijfje moesten leven. Ze beoefenden de meeste intensieve cultures en wel in de eerste plaats de fruitteelt. Met datgene wat hierboven is vermeld, is men in de veronderstelling dat op deze bedrijfjes de boomteelt is ontstaan (speciaal vruchtbomen). Temeer omdat Opheusden ook bekend stond als centrum van de hopteelt.

Vanaf 1812 zijn meer gegevens bekend, toen is ook de burgerlijke stand ingevoerd.

Verder is vermeldenswaardig dat in het archief staat vermeld dat er in 1809 in onze gemeente een honderdtal gezinnen waren die hun bestaan in de boomteelt vonden, brodeloos werden door de grote overstroming, die toen plaats vond. Dat na deze overstroming in 1809 een strenge winter intrad, waardoor de bomen in de kwekerij in het ijs kwamen te zitten en bij het vallen van het water de meeste stammen braken. (dit hebben velen van ons ook in de winters van 1940/1945 meegemaakt in het inundatiegebied (onder water zetten van het gebied voor de Grebbelinie).

Van 1812 t/m 1821 stonden er 63 geregistreerd als boomkweker. Deze 63 kwekers zullen niet volledig hun brood in de kwekerij hebben verdiend, maar zullen ook nog wel neveninkomsten hebben gehad.

● Sortiment en prijzen

Vanaf 1812 nam de gang van zaken toch een vastere vorm aan. Niet alleen de naamgeving, maar ook de bedrijfsvoering werd geregistreerd, al zal dat maar zeer sober zijn geweest. Vermeld wordt dat in Opheusden 20 ha boomkwekerij aanwezig was, waarvan op elke bunder (ha) 8.000 bomen stonden. De voornaamste soorten waren kersen, appels, peren, noten, populieren, iepen en elzen. Deze laatste als grondverbetering. Het bleef een zeer moeilijke tijd voor de boomkwekerij. Ook al omdat de fruittelers zelf de vruchtbomen

kweekten. Voor de laanbomen was het eveneens een moeilijke tijd. In die tijd brachten de iepen rond de dertig cent op, een eik en beukenheester 20-25 cent. Omstreeks 1850 schijnt er een verandering ten goede te zijn gekomen omdat men met paard en kar een verder gelegen afzetgebied probeerde te vinden en wel voornamelijk in oostelijke richting, o.a. in Arnhem en Doesburg.

In 1853 vonden de kwekers een aardige afzet voor haagdoorn in Duitsland, die was bestemd voor bermbeplanting bij de aanleg van de Duitse spoorwegen. Toen dit contact was gelegd met de Duitsers gingen ook vanuit onze streek seizoenarbeiders in Duitsland werken.

Vanaf 1870 is het areaal dan ook sterk uitgebreid, zoals uit het volgende blijkt. In 1870, 12,41 ha; in 1880, 30,50 ha; in 1885, 55,60 ha; in 1890, 57,40 ha en in 1896, 60,79 ha. De uitbreiding vond vermoedelijk zijn oorzaak in het feit dat er rond 1880 voor die tijd behoorlijke prijzen werden betaald, o.a. voor hoogstam appel- en perenbomen ca. 60 cent, voor pruim 55 cent en voor populierheester 20 cent.

Dat de vraag naar boomkwekerijprodukten goed was en dat in dezelfde tijd het met de landbouwprodukten niet best was, is er de oorzaak van dat de landbouwers en ook boeren zich sterk op de boomkwekerij gingen toeleggen.

● Aanleg kwekerij in die tijd (gaardstelsel)

Tweemaal werd de kwekerij gespit. In de lente en in het najaar. De aanleg was toen anders dan nu. De regels werden ruim 1 meter van elkaar geplant, maar dan werd om de andere regel één tussen regel geplant, meestal met één soort, b.v. beuken voor veren.

Veelvuldig werd er haagdoorn gezaaid. Na enkele jaren werden de tussenregels er uit gehaald. De soorten werden dan allen door elkaar geplant. Soms wel 6-10 soorten op de regel en als er dan een gedeelte verkoopbaar was, werden deze gerooid en op dezelfde plaats werd weer een andere stam geplant en zo ging men door. Het meest wat men kweekte waren laan- en vruchtbomen zoals: linden, iepen, platanen, eiken, kastanjes, acacia, esdoorn, essen, bruine en groene, opgaande- en treurberken. Opvallend was dat er met dit systeem geen ziekten en plagen optraden.

Spoorwegen kende men in de Betuwe nog niet. Als de bomen afgeleverd moesten worden, ging men met paard en wagen naar

Arnhem en vandaar per wagon naar Duitsland. Ook kwam het wel eens voor dat er per schip werd afgeleverd.

Enkele prijzen uit het jaar 1890:

Haagdoorn *)	f. 1,75	Kastanjes 12/15 cm	f. 0,15
Iepen 10/12 cm	0,16	Esdoorn 12/15 cm	0,10
Treures	0,32½	Bolacacia	0,30
Bruine beuk	0,55	Treurwilg	0,30
Treurbeuk	0,60	Hoogstam perzik	0,40
Linde 12/14 cm	0,32½	Leiperzik	0,50
Mispel	0,20	Hoogstam pruim	0,18

*) per 1.000

Vanaf 1900 tot 1920 heeft er praktisch geen areaalsverandering plaatsgevonden. Maar deze jaren kenmerkten zich door vele ups en downs. Er was enige jaren behoorlijke vraag maar daarna kreeg men een grote inzinking. De oorzaak hiervan was te wijten aan het feit dat de Duitsers een zwaar toltarief invoerden, waardoor de export bijna stil kwam te liggen. De prijzen verminderden snel en doordat de kwekers niet op de binnenlandse handel waren ingesteld en de kwekerijen alleen met laanbomen beteeld waren, was dit een zware financiële slag. Er is toen een omschakeling gekomen naar de teelt van vruchtbomen. In het bijzonder naar de hoogstam meikers. Daar deze omschakeling enkele jaren in beslag nam, zagen verschillende kwekers het niet meer zitten en hielden met de kwekerij op.

Doordat de export van zeer weinig betekenis meer was en in de eerste wereldoorlog geheel stil kwam te liggen, verminderde het areaal sterk en bleef zo verschillende jaren rond de 50 ha.

Na 1918 werd de economische toestand beter. De fruitprijzen waren voor die tijd behoorlijk en vanzelfsprekend ook de prijs van de vruchtbomen. Na 1920 kwam het areaal weer op het oude peil. De kwekers maakten weer goede zaken. Voor vruchtgoed was er voor die tijd een behoorlijke export naar België en ook in het binnenland was de vraag goed.

● Iepziekten

Voor de laanboomkwekers was het nog geen rozegeur en manenschijn. Ten eerste was er minder geplant en ten tweede kreeg men in 1921 te maken met de gevreesde iepziekte. De gevolgen waren zeer

groot en de iepen die hier in grote getale aanwezig waren, werden onverkoopbaar (ook al omdat voor export naar Duitsland de iep en de linde meestal koppelverkoop was).

Ook de handel van vruchtbomen werd minder en vanzelfsprekend ook de prijs, alhoewel in de Betuwe nog aardig wat geplant werd. Na 1925 toen de iepziekte weer wat afnam, leefde de laanboomkwekerij weer op. De export naar Duitsland nam grotere vormen aan. Vanaf 1925 t/m 1929 waren de prijzen van laanbomen sterk gestegen, speciaal van de linde in de maat 8/10 cm f. 2,00, 10/12 f. 2,50, 12/14 f. 3,00. Ook de prijzen van de andere laanbomen, uitgezonderd de iepen, waren evenredig hoog.

Maar deze hoogconjunctuur duurde maar kort. In 1930/31 was er nog een beetje handel en de prijzen bleven nog redelijk. In 1932 kwam er een scherpe prijsdaling en de handel was beneden peil. De bomen die nog weg gingen, brachten maar 1/4 van de normale prijs op. De concurrentie in Opheusden was dan ook zeer groot en men kon spreken van een noodtoestand in de boomkwekerij. U begrijpt dat voornamelijk de kleine kwekers maar ook wel de groteren, alles moesten aanpakken om het gezin te kunnen onderhouden.

Zoals het nu nog is, was het toen niet minder, dat de Opheusdenaren trachtten op eigen benen te blijven staan. Verschillende kleine kwekers gingen met allerlei vervoermiddelen (fiets, kruiwagen, handkar, paard en wagen) in de Betuwe en de Veluwe verschillende markten af (o.a. Barneveld, Arnhem, Nijmegen e.a.) om hun bomen te verkopen. Ook ging men toen regelmatig met voornoemde handelswaar de boer op. In die tijd werd er in Boskoop, Naarden en Bussum nog behoorlijk naar onderstammen van pruim gevraagd. Verschillende kwekers gingen 's morgens met een transportfiets naar de omgeving van Elst bij Nijmegen, zelfs door de gehele Boven-Betuwe om pruimenstammen te steken onder de vele pruimenbomen die daar stonden (z.g.n. opslag van pruimen).

Dit waren o.a. varkenspruim, gele kroosjes en enkele Boerewit. Thuis werden deze gesorteerd, gebundeld en afgeleverd of zelf geplant.

Men ging ook de Veluwe op, waar in het voortuintje van de boerderijen het middenpad beplant was met een haagje randpalm (*Buxus sempervirens*). Voor een paar centen werden deze haagjes opgekocht op die voorwaarde dat ze er weer een nieuw haagje voor in moesten planten. Bij het rooien werden de grootste planten eruit gesorteerd voor de nieuwe hagen, de rest werd thuis gesorteerd, en

gebundeld. Het ging dan toch vaak wel om duizenden stuks. De heer P. Peters ging zelf met de handel naar Boskoop en trachtte de produkten te verkopen bij Café Neuf.

*De heer
P. Peters
 bezig met het
aanbinden in
de kwekerij*

Een andere ontwikkeling vond plaats in de jaren 1920-1925. In Opheusden werd toen een verkoopplaats opgericht en deze noemde men geen beurs of veiling maar een vendu. Een publiekelijk afzetgebeuren. Vermoedelijk was Opheusden één van de eerste plaatsen die op deze manier de afzet regelde. Het verkoopprodukt was bijna altijd de hoogstam vruchtboom. Deze werd in begin maart, meestal in een bos van 5-10 bomen, bij afslag verkocht tegen contante betaling. De kopers waren meestal marktlui die met deze bomen op diverse plaatsen op de markt stonden en kopers (vliegende Hollanders) die met 10 bomen langs de fiets gebonden, de Veluwe afreisden. Alle gevraagde soorten kwamen meestal uit dezelfde bos!

De vendu had altijd plaats bij een café. Eerst bij café van Velsen aan het Kloostereind en later bij café van A. Jager, genaamd "De Lamp". Meestal waren er veel belangstellenden en deze maakten er een gezellige middag van.

Het Kloostereind in 1934

● De dertiger jaren en daarna

Een moeilijke periode brak aan voor de boomkwekerij in Nederland en dus ook voor Opheusden. Door afkopen van bomen door de Nederlandse Sierteelt Centrale en dankzij het "gemengde bedrijf", zijn er wat in vele andere streken wel gebeurde, in Opheusden geen slachtoffers gevallen.

Na 1940, toen in ons land door de Duitsers de orde ogenschijnlijk was hersteld, werd de handel in boomteeltprodukten weer groter. De vraag naar vruchtbomen nam sterk toe en ook de prijzen werden evenredig hoog, ook al omdat de prijzen van fruit sterk stegen. Naar laanbomen was vooral van de zijde van Duitsland veel vraag. Maar tot eer van de Opheusdenaren moet gezegd worden, dat zij voor de export naar Duitsland weinig animo hadden, omdat de bomen gebruikt werden voor camouflage van militaire objecten.

15 November 1934.

Aanbieding Plantsoen.

Gaarne gebruik makende van de geboden gelegenheid om in te schrijven op gevraagd plantsoen, hebben wij de eer U aan te bieden op de gestelde condities het n.v. plantmaterieel tegen de daarbij vermelde prijzen.

Lijst A.	300 Acer pseudo platanus	10/12	f 40.-
	210 Fraxinus excelsior	10/12	" 50.-
	98 Quercus Robur	10/12	" 40.-
Lijst B.	1070 Acer pseudo Platanus	10.12.	f 40.-
	144 Acer plantanoides	10/12.	" 40.-
	160 Fraxinus excelsior	10/12	" 50.-
	160 Quercus Robur	10/12	" 40.-

Alles per 100 stuks.

Gaarne Uwe berichten tegemoet ziende,

Hoogachtend,

Het Bestuur der Vereeniging Boomkwekersbelang
te Opheusden,
Namens het Bestuur,
De Secretaris,

Aan:
den Heer Houtvester van het Staatsboschbeheer

den Helder.
-O-O-O-

In september 1944 tot mei 1945 is geheel Opheusden geëvacueerd geweest naar verschillende delen van Nederland. De scheidingslijn van het front heeft ca. 8 maanden midden door Opheusden "gelopen". Wat zich hier toen heeft afgespeeld, is moeilijk te beschrijven. Ongeveer half mei 1945 keerde men weer naar Opheusden terug met de vraag: "Hoe zal mijn huis er uit zien?". Niet, hoe zullen de kwekerijen er uit zien, want deze hadden in december 1944 en in maart 1945 meters onder water gestaan. Het oorlogsgeweld had zeer grote sporen achtergelaten. Er was geen huis meer te vinden, dat niet geheel of gedeeltelijk door granaten was vernield. Het was een complete chaos en het gevaarlijkste was dat op veel plaatsen mijnenvelden waren gelegd, die slordig waren opgeruimd. Hierdoor zijn er na de capitulatie enkele mensen omgekomen en enkele die levenslang lichamelijk gehandicapt bleven.

Vermeldenswaard is, dat de eerste tijd toen de mensen weer in hun eigen omgeving waren en in feite niets meer hadden het toch een plezierige periode was, doordat er een goede onderlinge band was. Dit heeft ook de boomkwekers tot meer eenheid gebracht.

In 1946 was er een areaal van 102 ha, waarvan 40 ha laan- en

parkbomen en 62 ha vruchtbomen, op, toen voor die tijd, moderne onderstammen (E.M.typen). Ook de teelt en het sortiment onderging een grote verandering, waardoor de kwekerijen in Opheusden en omgeving van collega-kwekers en exporteurs meer belangstelling kregen.

In 1948 is er in feite bij de grondbewerking een grote ommekeer gekomen. Voorheen werd deze uitgevoerd met handwerk. Paard en schoffelploeg werden een vertrouwd beeld in de kwekerij. De onderstammen in 1946 geplant, waren nu 1-jarige oculaties met moderner sortiment, geplant in vakverband. De grond werd ook al gedeeltelijk machinaal bewerkt (hieraan kon men zien dat voorlichting en onderwijs hun vruchten afwierpen). Het areaal werd weinig uitgebreid. In 1948 hadden wij in Opheusden 116 ha, waarvan 57 ha park- en laanbomen en 59 ha vruchtbomen, een kleine verschuiving in het voordeel van de laanbomen.

Wat laan- en parkbomen betreft, alles werd in blokverband geplant en de handel wijzigde zich in minder zware laanbomen en men ging meer over op de Orleans cultuur. Dit is een spillenteelt van één- en tweejarig goed opgekweekte soorten en cultuurvormen van laan- en sierbomen welke na verloop van enkele jaren een goede afzet verkregen door export naar diverse landen.

Initiatiefnemer en begeleider (praatavonden) was de toen in Opheusden wonende en werkende technisch leider van de N.A.K.B.-"Midden-Nederland", Arie Peters.

Ook de vruchtboomteelt onderging een grote wijziging mede door onderwijs en voorlichting. De adviezen werden zeer goed opgevolgd. Men deed het werk met veel plezier, zodat er in Opheusden rond 1950 zeer moderne kwekerijen waren, waar menig kweker van buiten Opheusden jaloers op kon zijn.

Vanaf 1950 tot 1960 verminderde het areaal boomkwekerij met enkele honderden ha. De vijftiger jaren waren niet zo rooskleurig en voornamelijk niet voor de vruchtboomcultuur. Wegens overproductie stelde de overheid in 1953 een saneringsplan op voor die kwekers, die onvoldoende inkomen hadden voor het onderhoud van het gezin en te weinig middelen hadden om hun bedrijf te kunnen financieren. Zij konden saneren of hulp in natura krijgen in de vorm van onderstammen, meststoffen, tonkinstokken e.d. Om het bedrijfsrisico te spreiden, gingen veel kwekers over tot de teelt van aardbeien onder plat glas, waardoor ook in het kader van de hulpverlening de materialen beschikbaar werden gesteld.

In de jaren 1960 tot 1970 is er in de kwekerij veel veranderd. Bij de mechanisatie deed de rooiploeg in de vorm van een trekker met lier zijn intrede, waarmee hele regels geroid kunnen worden. Het sortiment breidde zich uit o.a. met Acer en Fraxinus. De spillenteelt nam grotere vormen aan met goede afzetmogelijkheden. De kwekers in Opheusden werden meer handelaar. Zij zochten zelf andere afzetmogelijkheden o.a. bij de exporteurs in Boskoop, bij gemeenten en andere overheidsinstellingen, via rechtstreekse eigen export.

Het gaardsysteem treft men in Opheusden niet meer aan. Dit is door de toenemende mechanisatie vervangen door blokverband, de z.g.n. spillenteelt en de laatste jaren vooral door de teelt van zwaardere laan- en sierbomen. In Opheusden en omgeving betreft dit tientallen hectaren.

Voor de teelt van zwaardere bomen geldt als plantafstand tussen de rij 1,5 tot 2 meter en in de rij 1 tot 1,5 meter. Voor het kweken van zwaardere bomen wordt het liefst uitgegaan van één- of tweejarige spil of wel van een boom van b.v. 8/12 cm, die geen stok meer nodig heeft. De teelt van zwaardere bomen vraagt veel arbeid, vakkennis en grote investeringen.

Dat vanaf 1970 de boomteelt gouden tijden meemaakte is het gevolg geweest van behoorlijke exportmogelijkheden. Ieder jaar steeg de export met enkele miljoenen, waarvan iedere kweker profijt had. Veel vraag van de zijde van de gemeenten i.v.m. veel nieuwbouw van woningen, waarbij groenvoorziening grote prioriteit verkreeg. Al met al werd er door de boomkwekers in Opheusden tot 1980 nog niet geklaagd. Het is goed te begrijpen, dat men door de goede bedrijfsresultaten aangemoedigd, de produktie ging vergroten d.m.v. uitbreiding van de oppervlakte kwekerij. Door de economische recessie zijn vanaf 1980 de afzetmogelijkheden, zowel in binnen- als buitenland, verminderd. Hierbij het grotere aanbod in aanmerking nemend, is het verklaarbaar dat de prijzen van sommige produkten onder druk zijn komen te staan. Door het leveren van een goed kwaliteitsprodukt, dat voor en tijdens de aflevering op de juiste wijze is behandeld, zal de Opheusdense boomkweker, zich ook in moeilijke tijden staande weten te houden. Ook voor de boomkwekerij geldt: *Niet meer, maar beter.*

Boomkwekerij, is één van de mooiste en tevens één van de afwisselendste takken van tuinbouw omdat:

- *hierin veel resolute mensen werken*
- *het een ambachtelijk vak is*
- *het meeste werk echter moet gebeuren onder slechte weersomstandigheden*
- *vraag en aanbod de financiële opbrengsten bepalen*
- *de opbrengsten, hoe jammer ook, soms wat anders zijn, dan loon naar werken!*
- *het daarom een blijvende steun en waardering verdient.*

Doel en werkwijze van de Nederlandse Algemene Keuringsdienst Boomkwekerijgewassen (N.A.K.B.)

In de statuten van de N.A.K.-B. staat als doelstelling aangegeven: het bevorderen dat betrouwbaar vermeerderings- en teeltmateriaal van boomkwekerij-gewassen in het verkeer wordt gebracht en dit zoveel mogelijk te verbeteren.

Deze doelstelling wordt nagestreefd o.a. door het stellen van eisen aan het boomkwekerijmateriaal, door het verrichten van keuringen aan de hand van de door de N.A.K.-B. te stellen eisen, welke in de keuringsvoorschriften zijn gesteld. Deze eisen of normen worden vastgesteld in samenwerking met vertegenwoordigers van wetenschap en praktijk. Deze moeten voor de producent en consument haalbaar en bruikbaar zijn.

De ervaring heeft geleerd dat de keuringsvoorschriften een gunstige uitwerking hebben op het telen van een kwaliteitsprodukt. In de loop der jaren zijn de keuringen door de N.A.K.B. sterk uitgebreid, zowel op het technisch gebied als wat de aantallen betreft. De verwachting bestaat dat de keuringen in de loop der jaren zich nog sterk zullen uitbreiden t.g.v. de strengere gezondheidseisen die door het buitenland aan het te importeren materiaal gesteld zullen worden.

Toen in juni 1943 de N.A.K.-B. wettelijke bevoegdheden kreeg, (alle boomkwekers van fruitgewassen en nutslaanbomen werden verplicht zich bij de N.A.K.-B. aan te sluiten) viel dit bij heel wat kwekers niet in goede aarde. Men stond er zeer gereserveerd tegenover. Wel waren er reeds ervaringen met veldkeuringen. In 1935 werd door de Pomologische Vereniging op vrijwillige basis bij enkele kwekers keuringen verricht. Dit betrof alleen de veldkeuring van zaailing onderstammen. In 1936 werd de Provinciale Keuringsdienst Gelderland opgericht onder ausspiciën van de Regelingscommissie voor Tuinbouwkeuringen. Het bestuur werd gevormd door leden van de provinciale afdeling van de tuinbouw, de z.g. N.A.K., waar "Boomkwekersbelang" zich bij kon aansluiten. Na lang aarzelen ging de vereniging hiertoe over. De heer Brakel, secretaris, werd als vertegenwoordiger in het bestuur opgenomen. De Provinciale Keuringsdienst Gelderland kwam moeizaam op gang. In 1937 bedroeg het aantal onderstammen dat in Gelderland

in de veldkeuring was, nog maar 75.000 stuks!

Neen, de kwekers waren geen voorstanders van deze nieuwigheid en waren het liefst baas op eigen bedrijf en dachten dat ze het zelf beter konden.

In 1946 werden alle boomkwekers, die in aanmerking kwamen voor een uitkering in verband met oorlogsschade op hun bedrijven, automatisch lid gemaakt van de N.A.K.-B. De aansluitingskosten werden zonder meer van het uit te keren bedrag ingehouden. Van groot belang voor de ontwikkeling van de N.A.K.-B. in Opheusden was, dat de personen, die de werkzaamheden moesten uitvoeren Opheusdenaren waren. In 1948 behaalde de heer Arie Peters het diploma tuinbouwwakonderwijzer, richting boomteelt en kreeg een functie bij de N.A.K.-B. Ook de keurmeester de heer Jan Meyering, was een Opheusdenaar.

De heer Meyering, indertijd bekende keurmeester bij de N.A.K.B.-"Midden-Nederland"

De kwekers stelden vertrouwen in deze personen zodat de N.A.K.-B. al spoedig ingeburgerd was en een vraagbaak werd voor vele kwekers. Moderne onderstammen voor de vruchtbomen werden aangeplant, die zonder moeite in de veldkeuring werden opgenomen. De taak van de N.A.K.-B. is ook voor het occulatiehout te zorgen. De nutslaanboomteelt, zoals van de populieren, wilgen, essen e.d. breidde zich sterk uit. Alle nutsboomkwekerijgewassen vallen onder de verplichte N.A.K.-B. keuring op grond van het Koninklijk Besluit "Aansluiting N.A.K.-B., gebaseerd op de zaaien plantgoedwet". Van de daarin genoemde gewassen mag in Nederland alleen teeltmateriaal in het verkeer worden gebracht dat voldoet aan de N.A.K.-B. gestelde eisen.

Het sortiment onderging in de loop der jaren een sterke wijziging. Men was jaloers dat de ene kweker eerder iets nieuws had dan de

andere. Voorbeelden hiervan zijn: de selecties Acer ps. pl. 'Negenia' en 'Zenith'. Het zelfde was het geval met het essensortiment, zoals b.v. met de eerste Frax. exc. 'Doorenbos', daarna Frax. exc. 'Westhof's Glorie'. Zo zou men door kunnen gaan met vele soorten en vormen sierbomen.

In café "De Lamp" te Opheusden werden boven in een klein zaaltje vele praatavonden gehouden over het sortiment, dat men in Opheusden nog niet had maar dat daar wel gekweekt zou kunnen worden.

De resultaten bleven dan ook niet uit. In de jaren 1950-1960 breidde het sortiment zich sterk uit en verbeterde de kwaliteit sterk. Niet allen de vrucht- en nutslaanbomen, maar ook de zgn. houtige siergewassen werden bij de keuring betrokken. Voor deze produkten bestond een goede afzet. Een voorbeeld van vernieuwing van het sortiment houtige siergewassen was de komst van de donkerkleurige Acer platanoides 'Faassens Black'. De eerste ogen werden door Arie Peters uit Leuven (België) gehaald. Deze hebben een grote opgang gemaakt en zijn gevolgd door diverse andere selecties o.a. Acer plat. 'Royal Red'.

Vermeldenswaard is nog dat de N.A.K.-B. in samenwerking met het Rijkstuinbouwconsulentschap Kesteren, in de persoon van wijlen Ir. J. H. M. van Stuivenberg, tuinbouwconsulent, op de proeftuin "Boom en Vrucht", als eerste een perceeltje van ongeveer 10 are hadden met een groot sortiment bomen, meestal sierbomen, voor uitgifte van soortecht vermeerderingsmateriaal.

Onder de kwekers en handelaren buiten Opheusden waren er velen, die de noodzaak van een beoordeling en verspreiding van goede cultuurvormen inzagen. Hiervoor was een groter perceel nodig om alle kwekers in staat te stellen hiervan materiaal te betrekken.

Door de N.A.K.-B. is toen een perceel van 2 ha in Achterberg voor 10 jaar gepacht. Het werd beplant met selecties van vruchtbomen en tevens bestemd voor de opkweek van soortechte onderstammen. Aandacht werd besteed aan de teelt van sierbomen en wel aan het sortiment van de Acer, Aesculus, Alnus, Crataegus, Fraxinus, Malus, Populus, Prunus etc. Alles nog op zeer kleine schaal.

Er is daarna een zgn. regelingscommissie van de N.A.K.-B. benoemd voor het opstellen van proefplannen. Uit deze commissie is een werkcommissie benoemd, bestaande uit deskundigen om de zogenaamde stambomen te beoordelen op soortechtheid en ziekte resistentie. Het proefperceel te Achterberg was hiervoor te klein.

Gezocht werd naar een perceel, dat liefst geïsoleerd lag in verband met de kans van besmetting door omliggende percelen. Na lang wikken en wegen is er in het begin van 1970 een perceel van 10 ha gepacht in de Flevopolder bij Biddinghuizen.

Van dit perceel is een goede voorlichting uitgegaan, vooral wat betreft de teelt van houtige siergewassen.

Na 1970 tot nu toe is er veel veranderd met betrekking tot de onderstammen en de rassen. In de eerste jaren na 1970 sprak men van virus getoetste onderstammen en deels ook van virus getoetste rassen. Na 1980 kan men bijna zeggen dat die rassen en onderstammen praktisch allen virusvrij zijn. Bij de uitgifte van ent- en oculatiemateriaal speelt het vermeerderingsveld in Horst, een belangrijke rol. Het gaat hier jaarlijks om enkele miljoenen stuks. Voor de Opheusdense boomkwekers is het vermeerderingsveld van de N.A.K.-B. te Biddinghuizen, mede met het oog op de export van boomkwekerijprodukten, van grote betekenis.

Opheusdense Boomkwekers Prietpraat

Anno Juni 1982

De hoofdpersonen zijn Getje en Oitje.

"Hedde ok al stamme gekoch", zei Getje. "Nee kjel", zei Oitje, "'t is nog zo vroeg, ers nog mar is effe oan kijke. Ge hur allemoal van die roare vurhoalen en ge wit'ok nog hee nie hoe't drek za goan".

Getje: "Doar geve die stammelui niks um. Die lope al. Ze zijn bij mij ok al gewès. Dur zijn weinig platenu's van de joar, zegge ze. Ik hê ter wel wa wille kope, mar ik moest der wa bij vatte, en toe doch ik bij m'n eige: dan kek ik 't nog mar efkes oan".

"Woar hedde gij de stamme mistal vandoan Getje?"

"Ik? O, ik hê ze mistal van een poar kjellus uit 't noorde". "O", zei Oitje, "ik hur anders zegge das ze nog wellis wa rommel sture". "Ja, da hek ok gehurd", zei Getje. "Ik mag toch anders niet klage, en anders gif 'k ze mee trug. Ik hed der van de joar vurt ers ok wa gehad van die goeikope zo nume zum en dor wur 'k thog ok nog bes tevreje mee. Mar now wit ik eigenlijk nog nie woar de gij ze hoal, want gij ha verleje joar goede", zei Oitje. "Ik hê meer schik mit stamme van Brabant. Vural esdoorn en platenu's, die vein ik beiter dor vandoan en vur wa marmeloan en kjerse mok toch ok wel in't noorde trech komme".

Getje: "Zeg hedde gij al iets van den handel gehurd. Ze lope nog niet hard, gleuf ik. 'Tis troawes nog vroeg en 't auwe is nog ginnins allemoal afgewarkt". "Ja, dor hek ok iets van gehurd", zei Oitje. "'Tis toch mar te hope dat 't allemoal wir zo'n bietje treg kum, veinde ok niet?" "Ja kjel, zeg da wel".

"Zeg Getje", ik goa ter wir us vandeur, want ik mot nodig stukskes stêke bij de vaase blek, anders weie ze me der nog uit ok. Ik wou dor op tog nog mar een bietje zuinig zijn, want die zijn er de leste joare bes in gekoan". "Ja, das woar kjel. Now Oitje, it beste dan mar wir".

G.P.

Dit boekje is een zeer bescheiden gedenkboekje, waarin het niet mogelijk is, om alle zaken, die betrekking hebben op het 50-jarig bestaan van de boomkwekersvereniging, de revue te laten passeren. De samenstellers hebben gemeend met een beknopte beschrijving een beeld te geven van de ontwikkelingen van de boomkwekersvereniging "Boomkwekersbelang" tot "Kring Opheusden en Omgeving", alsmede van het gehele boomkwekerijgebeuren in Opheusden en omgeving in de jaren 1932 tot 1982.

Als bron is hierbij veel en dankbaar gebruik gemaakt van het proefschrift van Prof. J. Doorenbos over "Opheusden als boomteeltcentrum".

Ontwerp omslag: H. Wiedenhoff.

Samenstellers: A. Peters, H.H. v. Doesburg en A. v. Hattem.

Foto's werden welwillend afgestaan door particulieren, waarvoor veel dank.